

ТАЛАНТ, ЗГУБЛЕНИЙ СИСТЕМОЮ

*Молодико Володимир**м. Радомишль*

У грудні 1965 року за ініціативою літературної групи «Світанок» (на ту пору її, до речі, очолював Василь Скуратівський – в майбутньому відомий народознавець та письменник), що діяла при редакції Радомишльської районної газети «Зоря Полісся», громадськість міста Радомишля в місцевому Будинку культури вшанувала пам'ять самодіяльного поета Віктора Кіпчука з нагоди 75-річчя від дня його народження [12, с.4]. За три роки перед тим він пішов у засвіти [8, с.4]. Пішов немічним і незрячим, бо на схилі літ цілковито втратив зір. Проте до останнього намагався творити і через свого доброго товариша-газетяра Сергія Хруленка передавав до радомишльської районки свої творіння – вірші, гуморески. Його гумористичні віршовані твори відтоді почали з'являтися в обласній пресі, у популярному республіканському «Перці».

Саме з Хруленкової подачі радомишляни дізналися, що поетичний творчий шлях тоді 22-річного Кіпчука почався у другому десятиріччі XX століття [4, с.3]. Почався стрімко й натхненно – на сторінках знаних україномовних видань «Рада», «Маяк» [2, с.5], «Засів», «Дзвін» [1, с.4], що стали виходити на українських теренах на хвилі революційних змін 1905-1907 років. Поезії Віктора Кіпчука сусідували на їхніх сторінках з творами таких майстрів українського письменного слова як Олександр Олесь, Володимир Винниченко, Григорій Чупринка, Спиридон Черкасенко, Володимир Самійленко, Клим Поліщук та багатьох інших знаних на ту пору літераторів. Вони були помітними й читаними, мали добрі відгуки. Водночас перелічені авторитети підтримували і наставляли молодого талановитого автора.

Зокрема К. Поліщук у часописі «Мистецтво» 1919 року, ведучи мову про нову українську літературу та «співців народнього стремління», з-поміж плеяди селянських письменників виокремлює чотирьох, на його думку, найбільш характерних, котрі «закуштували міського життя і загартували себе спокусами революційної боротьби». Вони завзято творять свою власну літературу, відбиваючи у ній настрої тогочасного села. Один з них – Віктор Кіпчук, котрий «серечно боліє за своє занедбане село». Його персонажі йдуть до міста, щоб набратися розуму, а повернувшись додому, – боротися з прапрадідівськими забобонами.

Скільки в городі не вчись,

А на селі доучуватись треба –

наводить оглядач Кіпчукові рядки... [11, с.24]

По-різному склалися долі означених та інших митців вже в часи Української революції 1919-1922 рр., хоча переважна більшість із них була «самостійниками», сповідуючи тимчасом соціалістичні ідеї. До їхніх прихильників належав і Віктор Кіпчук, котрий, однак, як і багато його колег, сповна спізнав, що таке «каральний меч революції» вже від більшовистсько-чекістських московських зайд. Від їхніх кулаків відчутно підірвалося не лише здоров'я поета, а й значною мірою здатність творити, як згодом він з боєм про це сповідувався...

Уроджений Віктор Прокопович 1890 року в селі Війтівці Сквирського повіту (нині – Мостове Андрушівської громади Бердичівського району) [10, арк.108], що належало відомому меценатові та благодійнику Олександру Терещенку [13, с.1312], у селянській родині. Втім, маючи невеликий земельний наділ, батько разом з дідом Григорієм мірошникували у вітряку, тримали, крім того, пасіку, порядкувала на якій, між іншим, бабуса Євгенія. [10, арк.108]

Віктор, що був старшою дитиною в сім'ї, здобув початкову освіту (у Війтівцях діяла церковно-парафіяльна школа, а за 8 верст у Ярешках – волосна двокласна народна міністерська) [13, с.1314]. Закінчив вочевидь учительське училище, адже потому вчителював на Сквирщині. Його літературні спроби, що їх він надсилав до київських українських видань, дістали підтримку та схвалення, надихаючи й додаючи творчої наснаги молодому авторові.

У 1914 році О. Олесь і С. Черкасенко запропонували Кіпчукові переїхати до Києва, і він з радістю прийняв їхню пропозицію. Але з початком світової війни все українське в Києві, як і загалом у Південно-Західному краї, було заборонене й придушене. Натомість Віктора позбавили ще й учительського місця, а невдовзі мобілізували.

В 1918-му він таки влаштувався в Києві завдяки О. Олесеві та В. Самійленку, котрий запросив Кіпчука до заснованої ним газети «Україна», співпрацював, крім того, з часописом «Трибуна» [3, с.4].

З приходом більшовиків ці видання, звісно, закрилися. Проте Віктора Прокоповича нова влада влаштувала наглядцем Київської пристані. Та непевна політична ситуація на тлі повсюдної розрухи та голоду (у тих поневіряннях подружжя Кіпчуків втратило свою первістку-донечку) повернула його на батьківщину і до учительства. Водночас активно дописував він до тодішніх місцевих та губернських газет.

Зрештою життєві обставини змусили його опанувати бухгалтерську справу і привели на Радомишльщину [3, с.4]. Певний час Кіпчуки (в сім'ї Віктора та його дружини Харитини зростало восьмеро дітей), мешкали в селі Борщеві [7, с.261], а згодом остаточно осіли в Радомишлі, де поет і доживав віку.

Значною мірою завісу тих «обставин» він відкриває у листі до свого колишнього творчого побратима по «Маяку» Микити Годованця, що його віднайшов директор Хмельницького обласного літературного музею Василь Горбатюк [5, с.4].

Як пише В. Кіпчук, у 1922 році у «Вістях Київського Губвиконкому» на першій сторінці шрифтом ціцера було надруковано його статтю про злочинну, ганебну й шкідливу діяльність на селах Сквирщини третьої виїзної сесії Київського Ревтрибуналу, що не рахувалася ні з якими нормами будь-якої законності. Ця стаття тоді стала великою сенсацією.

«Наслідки, – зазначає автор, – були такі. Губревтрибунал дав телеграфний наказ про звільнення несправедливо, мов на глум, засудженого гурту селян, середняків і бідняків, а секретар та голова сесії Пінчук «сотоварищи» опинився в Лук'янівській тюрмі в Києві. Щоб помститися за Пінчука, його вірний друг, уповноважений сквирського повітового відділу ДПУ Коломієць хапнув мене й сім місяців по-звірячому мордував у суворій ізоляції в сквирській тюрмі, змушуючи підписати сфабриковані ним на мене «матеріали», що дали б підставу для мого знищення. Це був кошмар.

Переконавшись, що нічого не вдіє, Коломієць склав був план взяти мене вночі, нібито на допит, вивести з тюрми, застрілити й скласти акт, що я тікав. План цей зірвав помічник Коломійця Гурський: прийшов у тюрму, попередив мене про небезпеку, що мені загрожує, і навчив, як урятуватися.

Нарешті, мене було визволено. Привезли мене з тюрми додому тяжко хворим, і ще понад два місяці життя моє висіло на волоску».

Сумна й трагічна сповідь знищеного червоними садистами таланту...

Позаяк завдяки віднайденому листу, так би мовити, «з перших вуст» остаточно підтверджено співробітництво Віктор Прокоповича Кіпчука і з «Маяком», і з іншими, означеними вище часописами. Бо, цікавлячись його життєписом та творчістю, наштовхнувся я на певну суперечність: у ряді доволі поважних джерел, що стосуються писемного набутку згаданого тут С. Черкасенка, йдеться, що одним із псевдонімів, під якими той подеколи друкувався, був... «Віктор Кіпчук» [14]. Тому довелося сушити голову, адже з'явилися сумніви у достовірності тверджень про публікації справжнього нашого Кіпчука у згаданих виданнях.

Наразі ці вагання розвіюються. І стає зрозумілим, що навпаки – його твори окремі дослідники з якогось дива приписали Черкасенку. Хоча, здавалося б, мало привернути їхню увагу і застерегти від поспішних висновків хоча б те, що, скажімо, в третьому числі журналу «Дзвін» за 1913 рік вміщено поетичні твори В. Кіпчука і С. Черкасенка [1, с.4]. Чого б це, питається, видавці друкували в одному випуску літературний доробок одного автора за

двома підписами – відкритим і завуальованим. Між тим, деякі власні публікації Віктора Прокоповича друкувалися під псевдонімом «В.К-к») [6, с.101].

Тож з приємністю додаємо Віктора Кіпчука до когорти вітчизняних майстрів писемного слова. І, знайомлячи з талановитим українцем, подаю одну з його поезій, опубліковану в 1913 році в газеті «Рада» [9, с.2].

Не грай, не грай!

У грі твоїй

Я чую смуток давній свій.

Мойого серденька не край.

Прошу тебе – не грай, не грай!

У тих акордах чарівних,

Таких розпачливих, сумних,

Вчуваю власних болів рій –

Відгомін страчених надій...

Ти зупинилась?

Ні, грай, грай!

На крик болючий не зважай!

Хай серце крається

й дрижить, –

Я хочу знову пережить

Весь гострий біль того життя,

Що вже не має вороття.

Оте кохання чарівне,

Що так замучило мене.

О, грай же, грай!

Пекучий біль

Здира – я чую – з серця цвіль,

І знов бажання в нім дрижить –

Кохати, мучитись і жить.

Перелік літератури

1. Вийшла з друку і розіслана передплатникам 3 книжка місячника «Дзвін». Газета «Рада» від 9 квітня 1913 р.
2. Вийшло 2 ч. українського часопису «Маяк». Газета «Рада» від 13 січня 1913 р.

3. Віктор Кіпчук – Микиті Годованцю (лист). Газета «Зоря Полісся» від 4 листопада 2022 р.
4. Вірші поета Віктора Кіпчука. Газета «Зоря Полісся» від 10 листопада 1960 р.
5. Горбатюк В. З когорти знищених талантів. Газета «Зоря Полісся» від 4 листопада 2022 р.
6. Дей О. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI-XXст.). Київ: Наукова думка, 1969.
7. Згурський В. Борщів. Історія села. Київ: Освіта України, 2017.
8. Кіпчук Віктор Прокопович. Некролог. Газета «Зоря Полісся» від 1 лютого 1962 р.
9. Кіпчук В. Не грай. Газета «Рада» від 23 травня 1913.
10. Листи перепису населення 1897 р. Київська губернія. ДАКО, ф.384, оп.10, спр.119.
11. Поліщук К. Проти течії. Часопис «Мистецтво», №3 від 1 червня 1919 р.
12. Скуратівський В. Пам'яті Віктора Кіпчука. Газета «Зоря Полісся» від 2 грудня 1965 р.
13. Список населенных мест Киевской губернии. Київ, 1900 р.
14. Черкасенко Спиридон Феодосійович. Вікіпедія. Режим доступу (на 10 жовтня 2025 р.): https://uk.wikipedia.org/wiki/Черкасенко_Спиридон